

Forord

Formidlingens tidsalder er over os. Det er i dag et imperativ for kulturinstitutioner, at de synliggør deres kulturelle ressourcer på måder, som både appellerer til og inddrager kulturbrugerne. Og institutionerne har taget handsken op. Det gælder museerne, som har dannet et landsdækkende netværk for museumsformidling, og ud fra idealet om 'the participatory museum' eksperimenterer med bl.a. digital teknologi og hands-on udstillinger. Og det gælder ikke mindst bibliotekerne, hvor der de seneste årtier er sket et skred i definitionen af bibliotekernes kernefunktion fra forvaltning til formidling af samlingerne. Det har manifesteret sig i en intens formidlingsaktivitet, hvor et væld af nye formidlingsprojekter og -former har set dagens lys – en udvikling som også fremhæves i rapporten 'Bibliotekerne i videnssamfundet':

"Der er således i de sidste ti år sket en markant udvikling i bibliotekernes praksis for formidling af litteratur: først og fremmest med udviklingen af Litteratursiden. Men der er også sket en frugtbar udvikling af forfatterarrangementer, læsekredse, 'booktalks', skrivesteder, arrangementer som 'poetry slam' og 'spoken word', litteraturblogs, -teater, quizzer, konkurrencer mv. Der har formodentlig aldrig før i bibliotekerne været så aktiv og inddragende en litteraturformidling som i dag". (Styrelsen for Bibliotek og Medier 2010, s. 52)

Og denne tendens er ikke begrænset til en dansk kontekst, idet lignende udviklinger finder sted i såvel de øvrige skandinaviske lande som England og USA, hvorfra de danske biblioteker ofte henter inspiration til deres formidlingstiltag. Andre vigtige inspirationskilder er de mange formidlingsaktiviteter, som

finder sted uden for de traditionelle kulturinstitutioners rammer. Det gælder på bogmarkedet, hvor fysiske boghandlere også huser litterære caféer, mens digitale boghandlere som fx Amazon udvikler nyskabende promoveringsformer på baggrund af brugerne interaktion med siden. (Inter)aktive læsere finder man også i de sociale mediers sfære, hvor brugere skriver, kritiserer og anmelder egne og andres værker, og dermed relativiserer grænsen mellem litteraturens og formidlingens afsendere og modtagere. Og sidst men ikke mindst gælder det også det litterære miljø, hvor digitale og performative litteraturformer i dag formidler det litterære udtryk, og dermed iscenesætter den litterære reception, på nye måder.

Det er selvsagt umuligt at give en kort sammenfatning af dette vidtforbredte formidlingslandskab, men retter vi fokus mod de danske folkebiblioteker, kan der fremhæves en række hovedtræk:

Tværinstitutionelt samarbejde: Mange større formidlingsprojekter kommer i stand gennem lokale alliancer og synergier mellem biblioteker og andre, offentlige såvel som private, aktører. De mange litteraturfestivaler landet over er det mest iøjnefaldende eksempel på denne tendens.

Performativitet: Litteraturen dyrkes i stigende grad som performativ kunstart, ikke mindst på de førnævnte festivaler, hvor genrer som oplæsninger, poetry slam m.m. præger billedet

Brugeraktivering: Formidlingen er ikke kun orienteret mod brugerne, men søger også at aktivere brugere som samtalepartnere, vidensdelere eller sågar

performere i både de fysiske og digitale formidlingsrum.

Oplevelse: Den litterære oplevelse er blevet et omdrejningspunkt i formidlingen; ikke blot i form af før omtalte performativitet, men også mere indirekte, idet italesættelsen og udvekslingen af personlige læseoplevelser er blevet et styrende ideal for mange formidlingsaktiviteter.

I dette temanummer af *Nordisk Tidsskrift for Informationsvidenskab og Kulturformidling* har vi under titlen *Litteraturformidling i det digitale og fysiske rum* samlet en række akademiske artikler samt nogle best practice – indlæg, der belyser initiativer, tendenser og problemstillinger i den aktuelle litteraturformidling.

Artiklerne i dette andet temanummer præsenterer og diskuterer litteraturformidlingens væsen, muligheder og udfordringer fra æstetiske, fænomenologiske og tekst- og receptionsteoretiske tilgange. Artiklernes analyser kaster en bred vifte af perspektiver på såvel litteraturen (formidlingens genstand), formidlingens (personlige eller institutionelle) afsender, formidlingens rum og reception samt forholdet mellem formidling og læseoplevelse. Artiklerne peger endvidere på en række problemstillinger som knytter sig til litteraturformidlingen. Dette handler på den ene side om formidlingens grænser – hvad kan formidles? – og på den anden side om de krav som formidlingsimperativet potentielt sætter til både afsender og modtagers sproglige, socialt - performative og hermeneutiske evner.

De 3 best practice artikler er ikke – og er ikke tænkt som – egentlige videnskabelige artikler, men som supplerende bidrag fra det formidlingsmæssige praksisfelt, der giver et kvalificeret indblik i de overvejelser og strategier, der anvendes på landets biblioteker.

Herværende nummer er det andet og sidste temanummer i serien 'Litterære rum'. Det første nummer i serien, *Læsning og læsekultur – tilegnelse af den fysiske og digitale litteratur*, udkom i marts 2012.

I temanummerets første artikel *Formidling af læseoplevelser? En undersøgelse af læseoplevelsens karakter og mulige formidlingspotentiale* definerer Gitte Balling & Rasmus Grøn på baggrund af et receptionsteoretisk perspektiv og en række interviews

med skønlitterære læsere læseoplevelsen som en kompleks kognitiv, emotionel og fysisk begivenhed, der implicerer såvel den momentane læseoplevelse som det erfarings 'eftertryk', læsningen sætter i læserens bevidsthed. Formidlingen af disse oplevelser løber imidlertid ind i et 'italesættelsens problem', da det er uhyre vanskeligt, hvis ikke umuligt, at kommunikere disse oplevelser fyldestgørende i en sproglig form. Til slut i artiklen sættes dette problem i relation til book talken og læsekredsen som to aktuelt populære formidlingsgenrer, og det konkluderes, at den personlige læseoplevelse bedst tilnærmes sprogligt gennem dialogens sociale forhandling om litteraturen og oplevelsens mening læsere imellem.

I artiklen *Fornemmelse og opmærksomhed – artikulation og stemme. Et kropslig perspektiv på formidling* zoomer Knut Oterholm & Kjell Ivar Skjerdingsstad ind på formidlingens kropslige perspektiver. Med udgangspunkt i fænomenologien skitserer forfatterne et kropsligt baseret formidlingsbegreb, hvor formidlingen udspiller sig i et samspil mellem fire bevidsthedsniveauer: fornemmelse, opmærksomhed, artikulation og stemme. Artiklen anskuer formidling som skabelsen af et rum omkring litteraturen, der på forskellige vis relaterer sig til litteraturens eget kontekstuelle erfaringsrum, og gennem en række eksempler diskuterer artiklen muligheden af en formidling, som herigennem tilgodeser litteraturen som kropsligt baseret erfaring.

Den meste litteraturformidling er med sit fokus på modtagernes reception og oplevelse tilbøjelig til at underbetone litteraturen som litteratur i sin kommunikation. Derfor argumenterer Rune Eriksson i artiklen *Hvad er det skal formidles? To indgange til skønlitteratur og en vurdering af bibliografiske beskrivelser som ressource i litteraturformidlingen* for en litteraturformidling, der tager udgangspunkt i tekstens litterære egenskaber. Eriksson undersøger i artiklen hvilket potentiale, DBC's bibliografiske poster har som vidensressource for en sådan formidling. Det sker ved at sammenholde et fyldigt udvalg af poster med to litteraturteoretisk inspirerede modeller for litteraturens motiver og facetter; modeller, som fremhæver det relationelle som skønlitteraturens egenart. Eriksson konkluderer på baggrund af sin undersøgelse, at de bibliografiske poster rummer værdifuld inspiration for formidlingen, men i kraft af deres korte format og selektive fokus mere skal ses som et udgangspunkt for den kreative formidler.

I artiklen *Å lese for å fortelle. Performativ litteraturformidling* sætter Åse Tveit fokus på inddragelse af unge som litteraturformidlere på folkebiblioteket. Gennem observationer og interviews følger forfatteren en gruppe unge piger som deltager på et fortællekursus og efterfølgende fungerer som formidlere i biblioteksrummet. Gennem inddragelse af fortælle-teori og performanceteori undersøger Tveit dels hvilken betydning deltagelsen i fortællekurset har for de unge piger, dels hvilke muligheder der ligger i den mundtlige fortælletradition som formidlingsform på folkebiblioteker. Tveit konkluderer at fortællekurset både har virket positivt på deltagerens læselyst og har styrket deres relationer til biblioteket som institution. Ligeledes konkluderes det, at den mundtlige fortælling som formidlingsform kan bidrage til en udvidelse af bibliotekernes formidling, men at denne udvidelse fordrer, at bibliotekerne udvikler et rum for performativitet.

I den sidste artikel inden for temaet, *Gitte Balling & Rasmus Grøns Litteraturformidling og bibliotekaren som faglig – personlig formidlingsautoritet*, vendes blikket mod formidleren, idet det undersøges hvilke konsekvenser det aktuelle 'oplevelsesrationale', hvor den personlige læseoplevelse bliver et centralt omdrejningspunkt for formidlingen, har for bibliotekarens rolle som formidler. På baggrund af et formidlingsteoretisk og – historisk perspektiv og en spørgeskemaundersøgelse blandt landets bibliotekarer konkluderes det, at oplevelsesrationalet har medvirket til en personliggørelse og socialisering af formidlingen, der både udvider og relativiserer bibliotekarens ekspertrolle. Slutteligt diskuterer artiklen hvordan denne udvikling på sigt udfordrer bibliotekarens kompetencer og identitet som professionel og kritisk formidler.

Uden for tema bringer vi desuden Birger Hjørlands artikel *Om problemformuleringer i biblioteks-, dokumentations- og informationsvidenskab*. Hjørland reflekterer i artiklen over BDI's udviklingsretning og fremtid, herunder studerendes og forskeres forholdsmåder til problemløsning inden for dette felt. En teoretisk og videnskabelig videreudvikling af BDI bør ske som en videnskabelig progression *inden for* dette internationale felt og som en forpligtelse på at bidrage til et fælles forskningsfokus, hævder forfatteren. Der findes naturligvis forskellige forholdsmåder til feltet blandt forskere og studerende, men udvikling bør foregå som en proces, hvor der hele tiden sikres

en dialektik mellem såkaldt centrifugale og centripetale kræfter, så progressionens enhed og pluralisme er i balance. Artiklen er et bidrag til den fortsatte videnskabsteoretiske diskussion inden for biblioteks- og informationsvidenskab.

I den første af de 3 best practice artikler sættes der fokus på Litteratursiden.dk, der siden oprettelsen i 2002 er vokset til at blive det mest centrale danske litteraturformidlingsite og i 2009 blev relanceret i en 2.0 udgave. I artiklen *Fra inspiration til litterært mødested - Litteratursiden i de fire rum* af Lise Vandborg & Astrid B. Thorhauge, begge redaktionsmedarbejdere ved Litteratursiden, beskrives det hvordan det nye 2.0 format har udvidet Litteratursidens funktionssfære markant til at være et rum for både inspiration, læring, sociale møder og deltagerens aktivt skabende bidrag.

Forskningsbiblioteker spiller sjældent en synlig rolle i den aktive litteraturformidling, men i *Forskningsbiblioteket som forundringssted. Det Humanistiske Fakultetsbibliotek som et tredje sted* beskriver projektleder Kirsten Thomsen hvordan det Humanistiske Fakultetsbibliotek ved Københavns Universitet med projektet *liT.house* har udviklet koncepter og fysiske rammer for afviklingen af litterære arrangementer. Projektet er bl.a. inspireret af Ray Oldenburgs teori om det tredje sted, og har som hovedformål haft at skabe et inspirerende frirum for bibliotekets studerende, hvor de kan få ikke-skemalagte, almindelige litteraturoplevelser af høj kvalitet.

I artiklen *Biblioteket, bogen og brugeren* sætter Michael Larsen fokus på nogle af de forskellige formidlingsteknikker, der tages i anvendelse på landets biblioteker i bestræbelsen på at sætte læseren og læseoplevelsen i centrum. Artiklen peger ligeledes på nogle af de udfordringer den bibliotekariske profession står overfor som følge af den øgede fokus på formidling. Blandt andet fordres der nye kompetencer af det bibliotekariske personale i retning af projektledelse og performativitet. Afsluttende efterlyser forfatteren et nyt begrebsapparat, ja sågar en ændret ordlyd i biblioteksloven, som kan favne den forandrede bibliotekariske virkelighed.

God læselyst!
Gitte Balling & Rasmus Grøn